

LBRIS

We know
books

**ILUZII
PIERDUTE**

Honoré de Balzac

Traducere din limba franceză
DINU ALBULESCU

LITERA
București

LBRIS

We know
books

Illusions perdues
Honoré de Balzac

Editura Litera
tel.: 0374 82 66 35; 021319 63 90; 031 425 16 19
e-mail: contact@litera.ro
www.litera.ro

Iluzii pierdute
Honoré de Balzac

Copyright © 2025 Grup Media Litera
pentru ediția în limba română
Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii
Corector: Dorina Lipan
Tehnoredactare și prepress: Ofelia Coșman

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BALZAC, HONORÉ DE
Iluzii pierdute / Honoré de Balzac; trad. din lb. franceză:
Dinu Albulescu. – București: Litera, 2025
2 vol.
ISBN 978-630-342-431-6
Vol. 2 – 2025. – ISBN 978-630-342-433-0
I. Albulescu, Dinu (trad.)
821.133.1

Partea a doua
**UN GENIU PROVINCIAL
LA PARIS**
(continuare)

Masa de la Rocher-de-Cancale fu o desfătare. Lucien îi întâl-
ni acolo pe invitații Florinei, afară de ministru, afară de duce și
de dansatoare, afară de Camusot, înlocuiți de doi actori celebri
și de Hector Merlin însoțit de amanta lui, o femeie delicioasă
care își zicea doamna du Val-Noble, cea mai frumoasă și mai
elegantă dintre femeile ușoare de pe atunci din Paris, cărora
astăzi li se zice în mod cuviincios *Lorete*. Lucien, care de pa-
truzeci și opt de ore trăia într-un paradis, află de succesul arti-
colului său. Văzându-se sărbătorit, invidiat, poetul își regăsi
siguranța de sine: spiritul lui scânteie, fu adevăratul Lucien
de Rubempré, ce străluci câteva luni în literatură și în lumea
artistică. Finot, om de o necontestată dibăcie în a ghici talentul
și a-l adulmea așa cum adulmea un căpcăun carnea fragedă,
îl linguși pe Lucien încercând să-l atragă în tabăra de ziariști pe
care o comanda. Lucien se lăsă ademenit. Coralie observă ur-
zeala speculantului de spirit și vru să-l pună în gardă pe Lucien.

– Nu te învoi încă la nimic, puiule, îi zise ea poetului, așteap-
tă; vor să te exploateze, o să stăm de vorbă diseară despre asta.

– Aș! îi răspunse Lucien, mă simt destul de tare ca să fiu și
eu rău și șiret ca ei.

Finot, care bineînțeles nu se certase cu Hector Merlin pentru
spațiile neplătite, îl prezentă pe Merlin lui Lucien și pe Lucien

lui Merlin. Coralie și doamna du Val-Noble se împăcară de minune și se coplesiră cu complimente și atenții. Doamna du Val-Noble îi pofti pe Lucien și pe Coralie la masă la dansa. Hector Merlin, cel mai primejdios dintre toți ziaristii aflați acolo, era un omuleț uscat, cu buzele strânse, în care mocnea o ambiție nemăsurată, o gelozie fără margini, bucurându-se de toate răutățile ce se făceau în jurul lui, profitând de vrajba ce o semăna între ceilalți, având mult spirit, dar puțină perseverență și înlocuind voința cu instinctul ce-i mână pe parveniți înspre culmile bogăției și puterii. Lucien și cu dânsul nu se plăcură. Nu e greu de înțeles pentru ce Merlin avu nenorocul să spună tare ceea ce Lucien gândea în sine. La desert, legăturile celei mai înduioșătoare prietenii păreau să-i unească pe acești oameni, care toți se credeau superiori unii altora. Lucien, nou-venitul, era ținta bunăvoinței lor glumețe. Toată lumea vorbea cu inima deschisă. Numai Hector Merlin nu râdea. Lucien îl întrebă care era cauza rezervei sale.

– Te văd intrând în lumea literară și gazetărească plin de iluzii. Crezi în prieteni. Noi toți suntem prieteni sau dușmani, după împrejurări. Ne lovim unii pe alții cu arma ce ar trebui să ne slujească să-i lovim pe ceilalți. O să-ți dai foarte curând seama că nu obții nimic cu sentimente frumoase. Dacă ești bun, fă-te rău. Fii colțos cu bună-știință. Dacă nimeni nu te-a învățat încă legea asta supremă, ți-o spun eu și nu te voi fi învățat puțin lucru. Ca să fii iubit, nu pleca niciodată de la femeia iubită fără s-o fi făcut puțin să plângă; ca să ajungi cineva în literatură, jignește neconținut pe toată lumea, chiar pe prieteni, fă să sân-gereze amorul-propriu al tuturor: toată lumea o să te răsfețe.

Hector Merlin fu fericit văzând pe chipul lui Lucien că vorbele-i îi intrau ca un pumnal în inimă. Lumea se așeză la joc. Lucien își pierdu toți banii. Coralie îl trase acasă și plăcerile iubirii îl făcură să uite de emoțiile jocului de noroc, care, mai târziu, avea să facă dintr-însul una dintre victimele sale. A doua zi, plecând de la ea de acasă și întorcându-se în Cartierul Latin, găsi în pungă banii pe care îi pierduse. Atenția aceasta mai întâi îl mâhni, vru să se înapoieze la actriță și să-i dea îndărăt un

dar care îl umilea; însă, fiindcă ajunsese tocmai în strada de la Harpe, își urmă drumul spre hotelul Cluny. Pe drum, se gândea la grija Coraliei, văzu în ea o dovadă a dragostei de mamă pe care acest soi de femei îl amestecă cu pasiunile lor. La ele, pasiunea cuprinde toate sentimentele. Dintr-un gând într-altul, Lucien ajunse să găsească un motiv ca să primească, zicându-și:

– O iubesc, trăim ca soț și soție, și n-o voi părăsi niciodată!

Numai un Diogene n-ar înțelege ce simțea Lucien suind scara murdară și rău mirositoare a hotelului, întorcând cheia în broască, revăzând podeaua necurățată și soba înghețată din odaia hădă de atâta mizerie și goliciune! Pe masă găsi manuscrisul romanului său și biletul acesta de la Daniel d'Arthez:

Prieteni noștri sunt aproape mulțumiți de opera ta, dragă poete. Poți s-o prezinți acum cu mai multă încredere, spun ei, prietenilor și dușmanilor. Am citit cu toții fermecătorul tău articol despre Panorama-Dramatique și suntem siguri că stârnești tot pe atâta invidie printre literați, pe câte păreri de rău printre noi.

Daniel

– Păreri de rău! Ce vrea să spună? exclamă Lucien, mirat de tonul de politețe al biletului. Ajunsese el oare un străin pentru cenaclu? După ce a devorat fructele delicioase pe care Ève i le dăduse în culise, ținea acum și mai mult la prețuirea și prietenia amicilor din strada des Quatre-Vents. Câteva momente rămase cufundat în meditație, punând în cumpănă prezentul din această cameră și viitorul din aceea a Coraliei. Pradă unor șovăieli, pe rând înălțătoare și înjositoare, se așeză la masă și începu să cerceteze starea în care prietenii îi dăduseră înapoi opera. Ce mirare îl cuprinse! Din capitol în capitol, condeii dibaci și devotați al acestor genii încă necunoscute îi schimbaseră lipsurile în bogății. Un dialog cu miez, viu, concis, nervos, înlocuia convorbirile plăsmuite de el și despre care își dădu seama atunci că erau numai niște pălăvrăgeli în comparație cu acestea în care freamătă tot sufletul epocii. Portretele lui, cam

neîngrijit schițate, fuseseră puternic conturate și colorate; toate erau legate de fenomenele curioase ale vieții omenești, prin observații fiziologice, datorită fără îndoială lui Bianchon, și zugrăvite cu o iscusință care le făcea parcă să trăiască. Descrierile lui, înecate în vorbărie goală, deveniseră pline de tâlc și de viață. Dăduse o copilă schiloadă, prost îmbrăcată, și primea în schimb o fată minunată, cu rochia albă și podoabe gingașe, o făptură încântătoare. Îl apucă noaptea cu ochii în lacrimi, înmărmurit de atâta măreție, simțind tot prețul unei atare învățături, admirând corecturile care îl învățau mai multe despre literatură și artă decât cei patru ani ai săi de lecturi, de comparații și de studii. O corectură pe o schiță prost concepută, o linie trasă de mână de maestru pe viu spun oricând mai mult decât toate teoriile și criticile din lume.

– Ce prieteni! Ce suflete! Ce noroc pe mine! exclamă el strângând manuscrisul la piept.

Mânat de înflăcărea proprie firilor poetice și schimbătoare, dădu fuga la Daniel. Urcând scara, se socoti totuși mai puțin vrednic de inimile acelea pe care nimic nu le abătea din drumul cinstei. Un glas îi spunea că, dacă Daniel ar fi iubit-o pe Coralie, el n-ar fi împărțit-o cu Camusot. Mai cunoștea, de asemenea, și adâncă scârbă a cenaclului pentru ziaristi, iar el acum era oarecum ziarist. Își găsi prietenii, afară de Meyraux, care tocmai plecase, pradă unei deznădejdi zugrăvite pe toate fețele.

– Ce vi s-a întâmplat, prieteni? întrebă Lucien.

– Am aflat o nenorocire înspăimântătoare; mintea cea mai cuprinzătoare a vremii noastre, prietenul nostru cel mai iubit, acela care timp de doi ani a fost făclia noastră...

– Louis Lambert, spuse Lucien.

– E într-o stare de catalepsie ce nu mai îngăduie nici o nădejde, zise Bianchon.

– O să moară cu trupul nesimțitor și cu capul în ceruri, adăugă solemn Michel Chrestien.

– O să moară așa cum a trăit, zise d'Arthez.

– Dragostea invită ca un foc în vastul imperiu al creierului său i l-a aprins, spuse Léon Qiraud.

– Da, adăugă Joseph Bridau, l-a dus atât de sus, încât noi nu-l mai putem urmări cu ochii noștri.

– Cei mai de plâns suntem noi, spuse Fulgence Ridal.

– Poate că se va însănătoși, exclamă Lucien.

– Din câte spune Meyraux, vindecarea e cu neputință, răspunse Bianchon. În creierul lui se petrec anumite fenomene asupra cărora medicina n-are nici o putere.

– Există totuși remedii, zise d'Arthez.

– Da, spuse Bianchon, acum nu e decât cataleptic; l-am putea face imbecil.

– Dacă geniul răului ar primi un alt cap în locul aceluia, eu i l-aș da pe-al meu! exclamă Michel Chrestien.

– Și ce s-ar face atunci federația europeană? întrebă d'Arthez.

– A! E adevărat, reluă Michel Chrestien; înainte de a fi al unui singur om, ești al omenirii întregi.

– Venisem aici cu inima plină de mulțumiri pentru voi toți, zise Lucien. Ogorul meu plin de mărarci ni l-ați preschimbat într-o grădină cerească.

– Mulțumiri! Drept cine ne iei? spuse Bianchon.

– Plăcerea a fost pentru noi, reluă Fulgence.

– Hei, și acum, iată-te ziarist! îi zise Léon Giraud. Zvonul debutului tău a ajuns până în Cartierul Latin.

– Nu-s încă, răspunse Lucien.

– A! Cu atât mai bine! adăugă Michel Chrestien.

– Vă spuneam eu, reluă d'Arthez. Lucien e dintre aceia care cunosc prețul unui cuget curat. Nu-i oare mare lucru să poți spune când pui seara capul pe pernă: „N-am condamnat operele altora, n-am mâhnit pe nimeni; spiritul meu n-a scormonit, ca un pumnal, sufletul nici unui nevinovat; gluma mea n-a ucis nici o fericire, nici măcar n-a tulburat prostia fericită, n-a cicălit pe nedrept nici un geniu; am disprețuit triumful facil al epigramei; în sfârșit, nu mi-am călcat niciodată în picioare convingerile“?

– Păi, zise Lucien, eu cred că poți fi așa și lucrând la un ziar. Când n-ai alt mijloc de trai, ce vrei să faci? Ajungi la ziar.

– O! O! O! făcu Fulgence, urcând cu câte un ton la fiecare exclamație; capitulăm, carevasăzică.

– Se face ziarist, zise grav Léon Giraud. Ah! Lucien, dacă ai vrea să fii ziarist alături de noi, să lucrezi și tu la ziarul pe care îl vom scoate noi și în care nicidecum adevărul și dreptatea nu vor fi batjocorite, în care vom răspândi învățăturile folositoare omenirii, poate că...

– N-o să aveți nici un abonat, replică machiavelic Lucien întrerupându-l pe Léon.

– O să avem cinci sute care vor face cât cinci mii, răspunse Michel Chrestien.

– O să aveți nevoie de capital, reluă Lucien.

– Nu, zise d'Arthez, numai de devotament.

– Parcă ar fi o prăvălie de parfumuri, exclamă Michel Chrestien mirosind cu un gest comic capul lui Lucien. Te-a văzut lumea într-o trăsură grozavă, trasă de niște cai de *dandy*, cu o femeie vrednică de un prinț, Coralie.

– Ei, și? zise Lucien, e vreun rău într-asta?

– Tu vorbești de parcă ar fi, îi strigă Bianchon.

– I-aș fi dorit lui Lucien, zise d'Arthez, o Beatrix, o femeie oribilă care să-l fi sprijinit în viață...

– Daniel, dar dragostea nu-i pretutindeni aceeași? spuse poetul.

– A! răspunse republicanul, în privința asta sunt aristocrat. N-aș putea iubi o femeie pe care un actor o sărută pe obraz în fața publicului, o femeie tutuită în culise, care se înjosește în fața lumii din sală și îi zâmbește, care dansează ridicându-și fusta și se îmbracă bărbătește ca să arate tuturor ceea ce țin să văd numai eu. Sau, dacă aș iubi o asemenea femeie, aș scoate-o din teatru și aș purifica-o prin dragostea mea.

– Și dacă ea n-ar putea pleca din teatru?

– Aș muri de durere, de gelozie, de tot felul de boli. Că doară nu-ți poți smulge iubirea din suflet cum îți scoți o măsea.

Lucien se întunecă la față și căzu pe gânduri.

„Când vor mai afla că îl accept și pe Camusot, mă vor disprețui“, își zicea el.

– Să-ți spun eu cum stau lucrurile, i se adresă sălbaticul republican cu o bunătate brutală, ai putea să fii un mare scriitor, dar n-o să fii decât un mic palavragiu.

Și își luă pălăria și ieși.

– E aspru Michel, zise poetul.

– Aspru, dar face bine ca un clește de dentist. Michel îți vede viitorul care te așteaptă, și poate că în clipa asta îți plânge de milă pe stradă.

D'Arthez se purtă blând și mângâietor, încercând să-l îmbărbăteze pe Lucien. Peste un ceas, poetul plecă din cenaclu, chinuit de conștiință, care îi striga: „Vei fi ziarist!“ precum vrăjitoarea îi striga lui Macbeth: „Vei fi rege!“ în stradă, își ridică ochii spre ferestrele răbdătorului d'Arthez, luminate slab, și se întoarse acasă la el cu inima mâhnită și neliniștită. Un fel de presimțire îi spunea că prietenii lui adevărați îl strânseseră pentru cea din urmă oară la pieptul lor. Ajungând, prin piața Sorbonei, în strada Cluny, recunoscuseră trăsura Coraliei. Ca să-și vadă poetul o clipă, cât să-i spună bună seara, actrița străbătuse distanța dintre bulevardul Temple și Sorbona. Lucien își găsi iubita plângând la vederea mansardei lui, voia să fie și ea nefericită ca el; și, pe când îi rânduia cămășile, mănușile, cravatele și batistele în scrinul cel urât, șiroaie de lacrimi îi udau obraji. Durerea ei era atât de adevărată, de mare, dovedea atâta iubire, încât Lucien, care fusese muștrat că trăiește cu o actriță, văzu în Coralie o sfântă gata să îmbrace haina sărăciei. Ca să poată veni, gingașa făptură se slujise de pretextul de a-l înștiința pe prietenul ei că grupul Camusot, Coralie și Lucien îi va întoarce grupului Matifat, Florine și Lousteau supeul, și de a-l întreba pe Lucien dacă avea vreo invitație folositoare de făcut; Lucien îi răspunse că trebuie să se sfătuiască cu Lousteau. După câteva momente, actrița fugi, ascunzându-i lui Lucien că o așteaptă Camusot jos. A doua zi, chiar la opt dimineața, Lucien se duse la Étienne, nu-l găsi acasă și dădu fuga la Florine. Ziaristul și actrița îl primiră pe poet în dormitorul încântător în care se instalaseră ca soț și soție, și toți trei luară acolo un prânz excelent.

– Eu unul, dragul meu, îi spuse Lousteau după ce se așezară la masă și după ce Lucien îi vorbi de supeul Coraliei, te sfătuiesc să mergi cu mine la Félicien Vernou, să-l inviți și să te împrietenești cu el, atât cât se poate împrieteni cineva cu o asemenea lichea. S-ar putea ca Félicien să te bage la ziarul politic, unde el umple regulat foiletonul și unde te-ai putea lăfâi și tu în pagina întâi cu niște articole de fond. Fițiuca lui, ca și a noastră, e a partidului liberal, care e partidul popular; așa că vei fi și tu liberal; de altminteri, dacă ai vrea ulterior să treci de partea guvernului, ai intra cu atât mai multe avantaje, cu cât mai întâi te vei fi făcut mai de temut. Hector Merlin și cu cucoana lui du Val-Noble, la care vin câțiva mari seniori, tineri *dandy* și milionari, nu te-au chemat, pe tine și pe Coralie, la ei la masă?

– Ba da, răspuse Lucien, te-au poftit și pe tine cu Florine.

Lucien și Lousteau, în timpul beției de vineri și a prânzului de duminică, ajunseseră să se tutuiască.

– Bine. O să-l întâlnim pe Merlin la ziar, băiatul ăsta calcă pe urmele lui Finot, ai face bine să-l cultivi, să-l chemi împreună cu amanta lui: poate să-ți fie de folos foarte curând, căci oamenii urâcioși au nevoie de toată lumea, și o să-ți facă vreun serviciu numai ca să dispună de condeii tău la nevoie.

– Debutul dumitale a făcut destulă senzație ca să nu mai întâmpini nici o piedică, îi spuse Florine lui Lucien; grăbește-te să profiți, altfel lumea te uită repede.

– Afacerea, reluă Lousteau, afacerea cea mare s-a făcut! Finot, om fără pic de talent, este director și redactor-șef la jurnalul hebdomadar al lui Dauriat, proprietar pe o șesime care nu-l costă nici un ban, și cu o leafă de șase sute de franci pe lună. Iar eu, din dimineața asta, sunt redactor-șef la fițiuca noastră. Toate s-au petrecut așa cum le tichuisem eu seara trecută. Florine a fost minunată, îl „taie“ și pe Talleyrand.

– Noi îi stăpânim pe oameni prin plăcerile lor, zise Florine, iar diplomații prin amorul lor propriu; diplomații îi văd făcând mofturi, și noi îi vedem, făcând prostii; noi suntem deci mai tari.

– În concluzie, zise Lousteau, Matifat a rostit singura *glumă bună* din viața lui de droghist: „Afacerea“, a spus el, „ține tot de brânșa mea: voi continua să vând hapuri!“

– O bănuiesc pe Florine că i-a suflat acest răspuns, exclamă Lucien.

– În felul ăsta, dragul meu, reluă Lousteau, ai pus și tu piciorul pe prima treaptă.

– Te-ai născut cu tichia norocosului, îi zise Florine. Câți tineri n-am văzut noi, abia târându-și existența prin Paris ani și ani de zile, fără să ajungă să li se publice un articol în vreun ziar! O să fie cu dumneata cum a fost cu Émile Blondet. În șase luni, te văd jucându-i pe degete pe toți, adăugă ea aruncându-i un surâs glumeț.

– Uită-te la mine: sunt la Paris de trei ani, spuse Lousteau, și, abia de ieri, Finot îmi dă trei sute de franci pe lună pentru postul de redactor-șef, îmi plătește cinci franci coloana și o sută de franci foaia în săptămânalul lui.

– Hei, nu zici nimic?... izbucni Florine privindu-l pe Lucien.

– Să vedem, răspuse Lucien.

– Dragul meu, reluă Lousteau cam înțepat, am făcut totul pentru tine ca pentru un frate; însă nu răspund de Finot. O să-l năpădească o mulțime de lichele care, în câteva zile, o să-i facă propuneri de colaborare cu pretenții mai mici. Am făgăduit în numele tău: n-ai decât să-i spui nu, dacă vrei. Nici nu știi cât noroc ai, începu iar ziaristul după o pauză. Intri într-un grup în care camarazii își atacă dușmanii în mai multe ziare deodată, și-și fac serviciu unii altora.

– Hai să-l vedem întâi pe Félicien Vernou, zise Lucien, grăbit să se vadă în cârdășia acestor înfricoșătoare păsări de pradă.

Lousteau trimise după o trăsură și cei doi prieteni se duseră în strada Mandar, unde locuia Vernou, într-o casă cu grădină; stătea într-un apartament de la etajul al doilea. Lucien se miră nespun că îl găsește pe criticul mușcător, disprețuitor și pretențios la culme, într-o sufragerie vulgară de tot, tapetată fără gust și plină de igrasie, împodobită cu gravuri în rame aurite, stând la masă cu o femeie prea urâtă ca să nu-i fie nevastă legitimă,

și cu doi copii mici, cocotați pe niște scaune cu picioare foarte înalte și cu bare de lemn, ca să-i țină cumiți pe neastâmpărații aceia. Surprins într-un halat făcut dintr-o rochie veche de-a nevestei, Félicien se arătă foarte nemulțumit.

– Ai luat masa, Lousteau? întrebă el oferindu-i un scaun lui Lucien.

– Venim de la Florine, zise Étienne, și am mâncat la dânsa.

Lucien nu contenea să se uite la doamna Vernou, care semăna cu o bucătăreasă grasă, destul de albă la față, dar nespun de comună. Doamna Vernou purta peste o bonetă de noapte o basma legată strâns pe sub bărbie, încât obrajii îi atârnavu pe de lături. Capotul, fără cordon, prins la guler cu un nasture, cădea în cute largi și o acoperea atât de prost, încât nu se putea să n-o asemui cu un bolovan. De o sănătate de fier, avea obrajii aproape vineți și mâini cu degete ca niște cârnați. Văzând-o, Lucien își explică purtarea stingherită a lui Vernou în lume. Îmbolnăvit de căsătoria asta, prea slab ca să-și părăsească nevasta și copiii, dar destul de poet ca să sufere mereu de pe urma lor, acest scriitor nu-i mai putea ierta nimănui vreun succes, trebuia să fie nemulțumit de toți, fiind veșnic nemulțumit de sine. Lucien pricepu acum acreala împietrită pe fața aceea invidioasă și revărsată în conversația lui, fraza sa necruțătoare, veșnic ascuțită și șlefuită ca un pumnal.

– Să trecem în birou, zise Félicien ridicându-se, e vorba probabil de chestiuni literare.

– Da și nu, răspunse Lousteau. E vorba, dragă, de un supeu.

– Am venit, zise Lucien, să vă rog din partea Coraliei...

La numele acesta, doamna Vernou ciuli urechea, ridicând capul.

– ... să veniți la supeu, de azi într-o săptămână, continuă Lucien. Vor fi aceia pe care i-ați văzut la Florine, și în plus doamna du Val-Noble, Merlin și alți câțiva. O să avem și joc de cărți.

– Nu o să poți, dragul meu; în ziua aceea mergem la doamna Mahoudeau, zise soția.

– Și ce-i cu asta? spuse Vernou.

– Dacă nu ne ducem, o să se burzuluiască, și doar ai nevoie de ea ca să-ți sconteze polițele editorilor.

– Dragul meu, iată o soată ce nu poate pricepe că un supeu care începe la douăsprezece noaptea nu te împiedică să te duci la o serată care se isprăvește la unsprezece! Și eu sunt nevoit să lucrez alături de dumneaei! adăugă el.

– Dumneata ai atâtă imaginație! răspunse Lucien, care-și făcu din Vernou un dușman de moarte cu vorba asta.

– Prin urmare, reluă Lousteau, vii, te așteptăm; dar mai e ceva. Domnul de Rubempré e dintre ai noștri, așa că fă-i un rost la ziarul tău; prezintă-l drept un băiat capabil să facă literatură înaltă, ca să-i publice măcar două articole pe lună.

– Da, numai dacă vrea să fie de-ai noștri, să-i atace pe dușmanii noștri după cum noi o să-i atacăm pe ai săi, și să-i apere pe prietenii noștri. Voi vorbi cu dânsul diseară la Operă, răspunse Vernou.

– Foarte bine. Atunci pe mâine, dragul meu, zise Lousteau strângându-i mâna lui Vernou cu semnele celei mai vii prietenii. Când îți apare cartea?

– Depinde de Dauriat, spuse tatăl de familie; cartea e gata.

– Ești mulțumit?

– Da și nu...

– Avem noi grijă de succes, zise Lousteau, ridicându-se și salutând-o pe soția confratelui.

Plecarea lor fu grăbită de chiotele celor doi copii, care se certau și se plesneau cu lingurile, aruncându-și mâncarea în obraz.

– Văzuși aici, dragul meu, îi zise Étienne lui Lucien, o femeie care, fără știrea ei, o să facă mari ravagii în literatură. Bietul Vernou nu-i iartă nimănui că el are o asemenea soție. Ar trebui să-l scăpăm de ea, în interesul public bineînțeles. Ne-am pune la adăpost de un potop de articole necruțătoare, de atacuri îndreptate împotriva tuturor succeselor și împotriva tuturor reputațiilor. Ce să te faci cu o asemenea nevastă și cu cei doi mucoși? L-ai văzut pe Rigaudin în *Casă la loterie*, piesa lui Picard?... Ei bine, ca și Rigaudin, Vernou nu se va bate el personal, dar va face pe alții să se bată; e capabil să-și scoată un ochi pentru

a-i scoate doi celui mai bun prieten; o să-l vezi călcând peste cadavre, surzând la toate nenorocirile, atacându-i pe principii, pe duci, pe marchizi, pe nobili, numai pentru că el e om de jos; atacându-i pe celibatarii cu o reputație frumoasă numai din pricina nevesti-sii, și vorbind totdeauna de morală, pledând pentru bucuriile vieții de familie și pentru datoriile de cetățean. În sfârșit, criticul acesta atât de moralist nu va fi blând cu nimeni, nici chiar cu copiii. Trăiește în strada Mandar, între o nevastă, care ar putea foarte bine să-l joace pe *mamamouchi* din *Burghezul gentilom*, și doi mici Vernou pocți ca niște limbrici; vrea să-și bată joc de cartierul Saint-Germain, unde nu va călca niciodată, și le va pune să vorbească pe ducese cum vorbește nevastă-sa. Iată cine e omul care va urla împotriva iezuiților, va insulta curtea, atribuindu-i intenția de a restabili drepturile feudale, dreptul primului-născut, și va predica orice cruciadă în favoarea egalității, el care nu se crede egalul nimănui. Dacă ar fi burlac, dacă ar vizita lumea bună, dacă ar semăna cu poeții regaliști cu pensie și cinstiți cu crucea Legiunii de onoare, ar fi un optimist. Gazetăria cunoaște multe cazuri din acestea. E un tun mare pus în bătaie de un mărunt. Îți mai vine acum să te însori? Vernou nu mai are suflet, e numai fiere. Este ziaristul prin excelență, un tigrul cu două mâini, care sfâșie totul, de parcă i-ar fi condeiul turbat.

– E gunofob, zise Lucien. Măcar are talent?

– Are spirit, e fabricant de articole. A făcut, face și va face numai articole. Oricât s-ar căzni însă, cu proza lui nu poate scoate o carte. Félicien nu e în stare să conceapă o operă, s-o echilibreze, să reunească armonios personajele într-un plan care începe, se leagă și se îndreaptă spre un fapt capital; are idei, dar nu cunoaște faptele; eroii lui vor fi utopii filosofice sau liberale; în fine, stilul lui e de o originalitate căutată, fraza lui bombastică s-ar dezumfla dacă un critic ar înțepa-o. De aceea se și teme grozav de gazete, ca toți aceia care au nevoie de colacii laudelor ca să se țină deasupra apei.

– I-ai tras un adevărat articol! exclamă Lucien.

– Articolele astea, dragă băiete, poți să ți le spui singur, dar să nu le scrii niciodată.

– Sigur, acum ești redactor-șef, îi spuse Lucien.

– Unde vrei să te las? îl întrebă Lousteau.

– La Coralie.

– Aha! Ne-am amoretat, zise Lousteau. Asta e o mare greșală. Fă cu Coralie cum fac eu cu Florine, ține-o ca menajeră, și atâta tot! Libertatea, mai presus de orice!

– Tu i-ai băga și pe sfinți în iad! îi spuse Lucien râzând.

– Pe draci, însă, nu-i mai bagi în iad, răspunse Lousteau.

Tonul ușuratic, sclipitor, al noului său amic, felul cum lua viața, paradoxurile lui amestecate cu maximele adevărate ale machiavelismului parizian începeau să acționeze asupra lui Lucien, fără știrea acestuia. În teorie, poetul recunoștea primejdia unor asemenea concepții, dar în practică le găsea folositoare. Ajungând pe bulevardul Temple, cei doi amici se înțeleseră să se întâlnească între patru și cinci, la biroul ziarului, unde avea desigur să vină și Hector Merlin. Lucien era într-adevăr surprins de voluptatea iubirii adevărate a curtezanelor care își prind cangea de colțișoarele cele mai slabe ale sufletului, mlădiindu-se după toate dorințele cu o artă de necrezut, favorizând deprinderile moleșitoare din care ele își trag puterea. Lucien era însetat de plăcerile Parisului, se deprindea cu viața ușoară, îmbelșugată și luxoasă pe care i-o făcea actrița la ea acasă. Îi găsi pe Coralie și pe Camusot beți de bucurie. Teatrul Gymnase propunea pentru Paștele viitor un angajament în niște condiții, precis formulate, ce depășeau toate așteptările Coraliei.

– Dumitale îți datorăm triumful acesta, zise Camusot.

– O, cu siguranță, fără dânsul, *Alcadele* cădea! exclamă Coralie. Nu i se făcea cronică, și eu aș mai fi rămas încă șase ani să joc pe bulevard.

Îi sări de gât în fața lui Camusot. Bucuria actriței avea ceva șerpesc în repeziciunea mișcării, ceva suav în pornirea ei: iubea. Ca toți oamenii loviți de o durere mare, Camusot lăsă ochii în jos și recunoscu, de-a lungul cusăturilor ghetelor lui Lucien, ața colorată pe care o întrebuițau cizmarii renumiți, desenându-se